

Profesor Stipe Šuvar kao sociolog naselja

Ognjen Čaldarović

Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska

Prošlo je već malo više od godinu dana od iznenadne i prerane smrti profesora sociologije naselja, kolege Stipe Šuvara. Objavljivanje tekstova o njemu, objavljivanje ukupne bibliografije radova i nekih njegovih još neobjavljenih radova, daje nam priliku da nešto napišemo i o njemu kao sociologu naselja, odnosno kao o nastavniku koji je tu sociologijsku disciplinu i kolegij utemeljio upravo na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Davne 1967. godine, kao honorarni nastavnik (docent), profesor Šuvar počinje akademsko djelovanje upravo s navedenom disciplinom – »Sociologijom naselja«. Iste je godine objavljena i njegova značajna knjiga za razvitak ove discipline pod naslovom »Između zaseoka i megalopolisa«, koja posve jasno i naslovom, a još više temama s kojima se bavio u njoj, govori i o njegovom dubokom uvjerenju – o potrebi da se o naseljima, prostoru, problemima urbanizacije i njenim posljedicama, govori upravo s motrišta naselja i prostora – i sela, ali i gradova. Šuvar, dakle razmišlja o »rurbanima«, o seoskom okviru kao jednom obliku tradicijskog naseljavanja i načina života, ali ispravno upozorava i na aspekte megalopolisa u svijetu i u nas, odnosno o »miješanju« tradicije i modernoga, staroga i novog, poznatoga i nepoznatog.

U toj su knjizi, koja je i danas jedan od udžbenika za navedene sociologijske aspekte, brojne teme prvi put otvorene – osobito bi, možda, trebalo istaknuti navedeni članak (poglavlje) o socijalnoj diferencijaciji i segregaciji u bivšoj (socijalističkoj) Jugoslaviji u kojoj se – za ono vrijeme – vrlo kritički piše o diferencijaciji i segregaciji u stanovanju, ali i vrlo značajan, gotovo programatski posljednji tekst (poglavlje) u navedenoj knjizi o »sociologiji prostornog planiranja«, odnosno ulozi prostornog planiranja u ukupnom razvitku neke zemlje. U tom poglavlju Šuvar vrlo utemeljeno, ali i – za ono vrijeme – vrlo rano zaključuje da je prostorno planiranje »nadređeno« svim drugim vrstama planiranja te se s tim stavovima svrstava među prve autore u području društvenih znanosti koji izričito govori o prostoru kao resursu kojeg treba respektirati i tretirati kao izdvojen i važan element mogućega razvitka, a čini i velik potencijal za smišljeno raspoređivanje i planiranje svih drugih aktivnosti u prostoru neke zemlje.

Prof. Šuvar je bio vrlo aktivan i u istraživanjima u području sociologije naselja. Njegova je velika zasluga – u suradnji s prof. Milanom Prelogom – da su u ranima sedamdesetim godinama pokrenuta četiri znanstvena sociologijska projekta u kojima su sudjelovali brojni naši tada mladi sociolozi – početnici, pa i moja malenkost. Navedena četiri projekta bavila su se problemima centra i podcentara u

Copyright © 2005 Institut za društvena istraživanja u Zagrebu - Institute for Social Research of Zagreb.
Sva prava pridržana - All rights reserved.

Zagrebačkoj gradskoj regiji, povezivanja naselja u zagrebačkoj okolici, socijalne segregacije u gradskom prostoru Zagreba te ekonomskim aspektima mreže naselja. Mnogi danas aktivni sociolozi sela i grada stjecali su u spomenutim projektima osnovna istraživačka iskustva, a oblik rada kakav se primjenjivalo u to vrijeme, projektni sastanci gotovo svakoga tjedna na kojima se o pojedinima problemskim aspektima raspravljalo i poslije pretvaralo u poglavlja – danas gotovo više i ne postoji. Važno je istaknuti kako je zaslugom prof. Šuvara Gradska skupština Zagreba bila jedan od financijera navedenih projekata te da su prikupljene spoznaje trebale ukazati na aspekte problema i načine njihova rješavanja u Zagrebu – gradu koji je tih godina posebno brzo rastao. Tako je urbana sociologija dobila posve jasnu ulogu: pomoći osmišljavanju razvitka grada. Danas, poslije tri desetljeća, čini se da nitko više ne treba urbanu sociologiju u Zagrebu – ili su se planeri »sociologizirali« (falšno, amaterski) ili zapravo osmišljavanje i problematiziranje mnogih sociologijski relevantnih tema u razvitku grada malo koga i zanima... Umjesto sociologijskih promišljanja, sve više raste uloga pojedinaca, »velikih investitora« i korporacijskoga kapitala u nepovratnu kreiranju fizičke i socijalne strukture grada.

Valja istaknuti i značajnu ulogu – danas vjerojatno zaboravljene – knjige »Aktualni komunalni problemi u Zagrebu«, što ju je 1971. objavila Gradska skupština Zagreba, u čijem su najvećem broju poglavlja najširoj javnosti prezentirani osnovni nalazi navedenih istraživanja. Naravno da se ta knjiga ne bi nikada ni pojavila bez osobnoga angažmana prof. Šuvara. Dakle, ne samo da su zaslugom i prof. Šuvara počela sustavna istraživanja sociologijskih aspekata prostora, nego su bila i ciljano pragmatično zamišljena – kako pomoći gradskim planerima da u svoje planove »ugrade« i sociologijske spoznaje.

Valja se prisjetiti i skrbi prof. Šuvara o mladim sociolozima i njegovo poticanje da i oni počnu na javnim sociološkim tribinama iznositi vlastite spoznaje. U vezi s tim se sjećam Sociološkog jugoslavenskog savjetovanja u Portorožu 1971. kada je nekolicina nas nastupila s referatima utemeljenima na rezultatima rečenih istraživanja. Uz pomoć prof. Šuvara, mnogi smo tada prvi put »probili led« javnoga profesionalnog izlaganja.

Valja također istaknuti da su rane sedamdesete – što gotovo posve jasno proizlazi iz današnje perspektive – bile znatno povoljnije za razvitak urbane sociologije negoli sadašnje vrijeme. Urbanističko (prostorno) planiranje očekivalo je »pomoć« i od urbane sociologije. Bilo je to doba kada se čita (i prevodi) djela H. Lefebvrea, potkraj 1960. prevedeno je Mumfordovo kapitalno djelo »Grad u historiji«, pa zanimanje za urbanu sociologiju, te za sociologiju općenito, povećava. Kao jedan od neposrednih dokaza i rezultata takvog poraslog interesa za urbanu sociologiju može poslužiti i poseban, tematski broj časopisa »Revija za sociologiju« (br. 4 iz 1975.), u kojem su sabrani tekstovi naših sociologa koji su se počeli specijalizirati u području sociologije naselja. Jedan od najpoznatijih sociologa današnjice – Manuel Castells – doživio je, primjerice, u tome broju prijevod kapitalnoga članka »Za sociologijsku teoriju urbanog planiranja« u kojem iznosi teme koje će kasnije poslužiti za njegovo prvo značajnije djelo »*La question urbaine*«.

Kao rezultat povećanog interesa za sociologiju općenito, a napose za urbanu sociologiju i sociologiju prostornog planiranja – naravno i truda prof. Šuvara i prof. Preloga koji su kao par odlično funkcionirali – nekolicina nas, tada mladih sociologa, uspjeli smo se zaposliti u Urbanističkom zavodu grada Zagreba (kolegica Melita Richter i moja malenkost), a u tadašnjem Centru za sociologiju sela, grada i prostora Instituta za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu zapošljavaju se i drugi sociolozi naselja – kolegica Dušica Seferagić i kolega Vladimir Lay. To je možda bilo doba procvata interesa za urbanu sociologiju. Ništa od toga ne bi, naravno, bilo moguće bez pomoći i angažmana prof. Šuvara, ali i drugih ključnih osoba u različitim ustanovama.

Mnogi od nas, napokon, koji smo početkom sedamdesetih upisali poslijediplomski studij sociologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (»Razvojni procesi suvremenog jugoslavenskog društva«), za magistarske smo radove odabrali upravo različite teme iz sociologije grada (šire gledano, sociologije naselja). Zanimljivo je napomenuti da se najveći broj tada mladih urbanih sociologa zadržao u akademskom svijetu te da danas djeluju bilo na fakultetima ili u institutima u području sociologije naselja.

Valja, naposljetku, reći ponešto i o prof. Stipi Šuvaru kao nastavniku i mojoj suradnji s njim duljoj od 30 godina – od vremena kada sam bio njegov student na Odsjeku za sociologiju, do trenutka kada smo postali kolege na istome Odsjeku. Zaposlio sam se kao asistent na predmetu »Sociologija naselja« 1975. i odmah počeo voditi seminare (kasnije i samostalna predavanja) jer je, kako je opće poznato, prof. Šuvar bio ekstremno zauzet različitim dužnostima. Često smo se uspjeli čuti samo telefonski, »na brzaka«, te dogovoriti što bih toga utorka na nastavi trebao raditi jer je on spriječen »...ali će doći nešto kasnije«. No, unatoč krajnjoj zauzetosti, uvijek je nalazio vremena stići na nastavu s kojom je uvijek želio biti u dodiru, čak u ono doba kad je bio prostorno dislociran (Beograd). Njegov način vođenja seminara, komentari, zafrkavanje studenata i kombinacija sarkazma i cinizma već su mnogo puta spomenuti u različitim kontekstima. Na prvi pogled se nekome, možda, moglo učiniti kako je u tome bilo i zlobe, neprikladnosti, dominacije ili neprimjerenih oblika ponašanja, no u duljem razdoblju pokazalo se da su ga studenti ne samo poštovali, nego i voljeli kao nastavnika, pedagoga i čovjeka. Mnogi su kod njega diplomirali (često smo, primjerice kolega Ivan Cifrić ili ja, s njim bili u komisijama za obranu diplomskog rada), a diplomski radovi što su ih studenti pod njegovim mentorstvom izrađivali pokrivali su vrlo širok raspon – od socioloških monografija pojedinih mjesta (naselja, regija) u nas, do problemskih analiza složenih urbanih ili ruralnih procesa. Svima je poznata i činjenica što je valja ponovno istaknuti da je prof. Šuvar zaista mnogima pomogao u nalaženju posla, savjetima u znanstvenom i stručnom radu te da je i unatoč prezaposlenosti uvijek znao naći vremena za pomoć. Kao sveučilišni nastavnik ispravno je cijenio institut ispita, pa su se njegovi ispiti često znali rastegnuti do večernjih sati (uglavnom ih prije poslijepodnevni sati nije niti stigao organizirati zbog drugih obveza), no nikada nijedan ispit ili obveza nije zbog njegovog eventualnog zamora bio skraćen ili odgođen.

Posljednjih godina naše suradnje susretali smo se često u kabinetu na Filozofskom fakultetu jer su nam se rokovi konzultacija donekle preklapali. Nerijetko mi se činio umornijim no prije, zamoren od mnogih aktivnosti, ali uvijek neumoljivo, uporno i čvrsto privržen svome profesionalnome znanstvenom, stručnom i profesorskom radu. Uvjeren sam da bi i dalje savjesno, uporno i vrijedno radio na mnogim područjima suvremene sociologije. Njegova akribija, detaljno poznavanje statističkih i drugih podataka, ogromno poznavanje činjenica, događaja, ljudi i povijesti, sve nas je uvijek i ponovno fasciniralo.

Određeno svjedočenje o aktivnosti prof. Šuvara u području sociologije naselja pokušao sam predočiti zainteresiranom čitatelju. No, bez osobnog poznavanja, naravno, vrlo će teško biti prenijeti osobne dojmove...

Primljeno: 27. lipnja 2005.

Prihvaćeno: 12. rujna 2005.